

У спеціалізовану вчену раду Д 71.831.02
Подільського державного аграрно-технічного
університету
Міністерства освіти і науки України
32300, Хмельницька обл.,
м. Кам'янець-Подільський, вул. Шевченка, 13

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Наталії Леонідівни Корженівської

на тему «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах
ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Економічна глобалізація є однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу. Це явище супроводжується цілою низкою як позитивних, так і негативних наслідків. З одного боку, глобалізаційні процеси сприяють зростанню світової економіки, розширенню міжнародного співробітництва, прискоренню розвитку продуктивних сил і науково-технічного прогресу. З іншого боку, для багатьох країн, в тому числі й України, глобалізація створює чимало ризиків, які можуть загрожувати зниженню економічного потенціалу країни, впливати на стабільність економіки, погіршувати здатність на рівних конкурувати з іншими учасниками міжнародного поділу праці. Під значний вплив глобалізації підпадають чимало українських товаровиробників, особливо виробників зерна, продукція яких займає лідируючі позиції у структурі вітчизняного експорту, що позначається на загрозах і ризиках у їх діяльності. Визначення, обґрунтування і розробка концептуальних засад економічної безпеки, її інституційного забезпечення та стратегії посилення інноваційної складової у виробництві зерна та функціонування виробників на ринку залежать від рівня наукового опрацювання зазначених вище проблем.

Незважаючи на значну кількість публікацій з питань розвитку та ефективності виробництва зерна, все ж слід констатувати, що чимало її

аспектів залишаються недостатньо дослідженими. І в першу чергу це стосується проблем оцінювання та механізмів посилення економічної безпеки товаровиробників зерна, які потребують концептуально нових підходів до їх вирішення з огляду на сучасні трансформаційні зміни економічних систем та глобалізаційні впливи. Оскільки дисертація Корженівської Н. Л. присвячена розробленню теорії і методології саме цих питань, то обрану для дослідження тему слід вважати винятково актуальною.

Додатковим свідченням актуальності теми дисертаційної роботи Корженівської Н. Л. є те, що вона виконувалася згідно з планами науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету, зокрема, в межах таких НДР: «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого і трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U0050564); «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0110U007032); «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети» (номер державної реєстрації 0116U004307); а також Одеського національного університету імені І. І. Мечникова «Дослідження пріоритетних напрямків регіональної політики в економічній сфері» (ДР № 0110U007602, наказ від 16.03.2010 № 637-18).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Критичний та об'єктивний аналіз сукупності вирішених у дисертаційній роботі завдань, зроблених узагальнень і висновків, запропонованих напрямів посилення економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації, сформованих науково-методологічних підходів до оцінювання стану й виділення ризиків економічній безпеці товаровиробників зерна та розроблених концептуальних засад інноваційної складової її стратегії дає достатньо підстав для висновку про їх обґрунтованість, а також про логічну єдність і комплексність проведеного дослідження. В його основу покладено наукові розробки учених економістів, у тому числі економістів-аграрників.

Варто відзначити: наведені та інші здобутки дисертантки суттєво збагачують теоретичні, методологічні й практичні засади визначення напрямів розвитку, товаровиробників зерна, підвищення ефективності їх виробництва та посилення економічної безпеки в умовах ринкової глобалізації, розширюють межі дослідження і пізнання соціально-економічних явищ, господарських процесів, які відбуваються в аграрній політиці загалом та зерновій сфері зокрема, а тому є вагомим внеском у розвиток сучасної економічної науки.

Обґрунтованість і достовірність наукових результатів, положень, висновків та рекомендацій авторки дисертації підтверджуються також використанням релевантної сукупності сучасних методів досліджень, зокрема: абстрактно-логічного методу, системного підходу й структурно-логічного аналізу, методів гносеологічного та інституціонального аналізу, економіко-статистичних методів; методів кореляційно-регресійного аналізу й експертного оцінювання; економіко-математичного моделювання і прогнозування. Це дало змогу дисертантці зробити особистий внесок у розвиток теоретико-методологічних засад і науково-методичного забезпечення підтримання й посилення економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації та довести рекомендації і пропозиції до рівня їх практичного використання.

Інформаційною базою проведеного дослідження стали чинні законодавчі та нормативно-правові акти з питань інституційного забезпечення розвитку зернового господарства, статистичні матеріали, методичні документи, наукова література, матеріали наукових семінарів, виставок, конференцій з питань оцінювання стану та посилення економічної безпеки сільськогосподарських товаровиробників.

Корженівською Н. Л. чітко окреслені мета й завдання дослідження, обґрунтовано теоретико-методологічні підходи до їх виконання, розроблено й апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є шляхом вирішення зазначеної економічної проблеми. Завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки логічно взаємопов'язані. Результати дослідження отримані автором особисто.

Представлена дисертаційна робота є оригінальною науковою працею, виконаною на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона має послідовну і логічну структурну будову і за своєю архітектонікою є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи й

різновекторність висвітленої проблеми свідчать про наукову компетентність дисертантки. У дисертаційній роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації авторки не використовувались.

Результати дослідження у їх системному застосуванні складають основу сукупності науково-методичних рекомендацій, що можуть бути використані для визначення напрямів розвитку товаровиробників зерна, підвищення ефективності їх виробництва та посилення економічної безпеки в умовах ринкової глобалізації.

Наукова новизна роботи викладена конкретно, послідовно і системно. До найвагоміших наукових здобутків дисертантки слід віднести такі складові її дисертаційної роботи.

Дисертанткою запропоновано власне визначення економічної безпеки стосовно сільськогосподарських підприємств, в тому числі зерновиробників, яке, серед іншого, підкреслює його інституційну складову (с.75-77), вказуючи обов'язковою умовою необхідність підтримання та захисту (задоволення) інтересів усіх стейкхолдерів (с. 96), що уможлиблюється завдяки використанню холістичних підходів до формування відповідних пріоритетів (с. 142-146). З урахуванням цього у роботі удосконалено наукові підходи до визначення імперативів економічної безпеки товаровиробників зерна (с. 328-333, 470), основу яких формує необхідність дієвості інституцій розвитку інновацій, інфраструктурної і логістичної діяльності, біржової торгівлі, а також пріоритетів науково-технічного розвитку з врахуванням соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств (312-318, 454).

Дисертанткою вперше сформовано науково-методологічну платформу дослідження економічної безпеки товаровиробників зерна, основу якої складають методи комплексного системного аналізу рівня ризиків за встановленими критеріями оцінювання (с. 193-195; 394-395), які виступають елементами інтегральної оцінки сукупного критерію економічної безпеки товаровиробників зерна, враховуючи: галузеві особливості, умови функціонування на ринку, рівень інтеграційних впливів і захищеності (198-220); це дає змогу визначити необхідні пріоритети запобігання небезпекам втрати конкурентних позицій на ринку зерна в умовах глобалізації.

Вперше розроблено концептуальну модель економічної безпеки товаровиробників зерна (146-147), яка опирається на результати витратно-цінового моніторингу наявних ресурсів зернового господарства з урахуванням прогнозу тенденцій розвитку середовища господарювання та

інституціональних аспектів регулювання питань власності (286-304), та вводить до складу механізмів адаптивності інструменти страхування ризиків (392-395) і дотримання принципів соціальної відповідальності (111), що дає змогу посилити рівень економічної безпеки товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації за рахунок розроблення превентивних заходів протидії потенційним небезпекам.

Для релевантного інформаційно-аналітичного забезпечення оцінювання стану економічної безпеки зерновиробників авторка обґрунтувала сукупність вимог до формування відповідної інформаційної системи, дотримання яких дає змогу оперативно ідентифікувати цільові джерела інформації, формувати масив поліваріантних даних для опрацювання з метою підтримання кібербезпеки підприємства, оптимізації ресурсів і підвищення ефективності діяльності зернопереробних підприємств при мінімальному втручанні в екосистему (с. 120, 164-165, 184-185).

Для визначення оптимальної системи індикаторів рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням умов глобалізації ринку авторкою обґрунтовано методологію індикативного аналізу та експертних оцінок, яка охоплює відбір та зіставлення вагомих фактичних і порогових значень показників-індикаторів економічної безпеки товаровиробників зерна (с. 216-225), сценарного прогнозування можливих небезпек, адекватного формування цільових орієнтирів, що дає змогу провести комплексне оцінювання їх економічної безпеки, управління ризиками за допомогою інструментів моделювання (с. 407-409, 438).

Новим методологічним і практичним підходом є використання авторкою когнітивного моделювання як важливого елемента методу управління знаннями й подіями, що дало змогу розробити когнітивну карту управління ризиками, засновану на принципах і методах конкурентної розвідки та контррозвідки з метою попередження загроз та небажаних ризиків в діяльності зерновиробників (с. 406-414).

Авторкою удосконалено визначення континууму економічної безпеки, як безперервного та суцільного процесу під впливом волатильності цін на зернові культури, що є стратегічно важливим для товаровиробників та їх участі у забезпеченні пріоритетів як власної економічної так і національної продовольчої безпеки в умовах інтеграції національної економіки у світовий економічний простір (с. 284, 290, 342).

Крім того, заслуговує на увагу авторське обґрунтування формування

організаційно-економічного механізму забезпечення стратегічних імперативів економічної безпеки товаровиробників зерна, як одного з пріоритетних напрямів їх сталого функціонування (с. 337-339).

У роботі дістало подальшого розвитку обґрунтування необхідності оптимізації структури зернового фонду з метою посилення економічної безпеки товаровиробників зерна, посилення їх ролі у формуванні продовольчих ресурсів з поглибленою переробкою зернової сировини, виробництві кормового зерна для розвитку національного тваринництва, зміцненні енергетичної та екологічної безпеки шляхом використання зерновідходів і соломи, а також участі у соціальних проектах і програмах розвитку (с. 136, 223-231, 350).

Дістали також подальшого розвитку науково-методичні підходи щодо визначення напрямів проведення маркетингових досліджень для підвищення конкурентоспроможності товаровиробників зерна (с. 92, 205, 268-273, 355, 452-454). Вони стали підставою для розвитку методологічних положень щодо посилення економічної безпеки товаровиробників зерна та продовольчої безпеки України шляхом реалізації системних елементів експортної зернової стратегії (с. 106, 229, 241, 315-317).

Суттєвим і обґрунтованим висновком роботи є твердження авторки про те, що обов'язковою складовою системи економічної безпеки товаровиробників зерна має бути їх соціальна відповідальність, участь у розвитку сільських територій та розроблення заходів з мінімізації втручання в екосистему (с. 111, 129-131, 249).

Основні положення наукової роботи Корженівської Н. Л. викладені у авторефераті, зміст якого ідентичний тексту дисертації.

Практичне значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає в розробці дисертанткою науково-практичних рекомендацій для оцінки динаміки змін та кон'юнктури ринку зерна, цінових коливань, логістичних та інфраструктурних ризиків, використання яких дає змогу керівникам сільськогосподарських підприємств, що займаються вирощуванням зернових культур приймати обґрунтовані рішення для ефективного ведення виробничої діяльності та посилення економічної безпеки.

Окремі пропозиції автора знайшли своє застосування в господарській діяльності товаровиробників зерна. Це, зокрема, розробки науково-

методологічного характеру щодо оцінки ринкових змін у сфері зерновиробництва, аналітичних розрахунків динаміки цін на ринку зернових за їх видами і каналами збуту, рекомендації для формування управлінських функцій з питань економічної безпеки, інформаційно-аналітичного забезпечення, ідентифікації та оцінки економічних ризиків, когнітивного моделювання.

Результати наукових досліджень і практичні рекомендації щодо посилення економічної безпеки товаровиробників зерна, критеріїв та методів оцінювання її рівня з огляду на формування продовольчих балансів були використані Міністерством закордонних справ України, Департаментом агропромислового розвитку Хмельницької обласної державної адміністрації, відділом агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації Хмельницької області, Асоціацією «Сільськогосподарські товаровиробники Поділля».

Матеріали досліджень успішно використовуються у навчальному процесі Подільського державного аграрно-технічного університету при викладанні дисциплін: «Економічна безпека», «Економічна безпека та антикризове управління», «Економіка і фінанси підприємства», «Підприємницькі ризики», «Бізнес-моделювання».

Дослідження містять також інші елементи наукової новизни методичного характеру. Висновки є достатньо аргументовані. В цілому роботу характеризує логічна виваженість і послідовність викладу результатів дослідження, їх обґрунтованість і переконливість та аргументоване трактування деяких дискусійних питань. Результати дослідження можуть бути використані в аналітичній та плановій роботі підприємств різних організаційно-правових форм господарювання з виробництва зерна.

Повнота викладу основних положень та висновків. За результатами досліджень опубліковано 80 наукових праць загальним обсягом 56,7 друк. арк., з них 28 у наукових фахових виданнях, а також 1 одноосібній та 6 колективних монографіях. Публікації та автореферат достатньою мірою відображають зміст дисертаційної роботи. Основні положення роботи апробовані дисертанткою на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Вимоги МОН України до докторських дисертацій щодо оформлення, змісту роботи, новизни та її обґрунтованості витримані.

Мова і стиль дисертації, відповідність паспорту спеціальності.

Дисертація виконана державною мовою, якою авторка володіє досконало. Стиль викладення матеріалу в дисертації відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць відповідного рівня. Структура дисертації цілком узгоджується з її назвою, метою і завданнями дослідження.

Дисертаційна робота Корженівської Наталії Леонідівни на тему «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети», подана на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, в повній мірі відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Зауваження щодо змісту дисертації. Хоча існують усі підстави вважати, що авторка повною мірою виконала поставлені завдання дослідження і дисертаційна робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, проте слід дещо узгодити і конкретизувати висловлені позиції, приділити більше уваги обґрунтуванню певних дискусійних моментів, до яких насамперед належать:

1. Авторкою розкрито використання сучасних світових досягнень у сфері регулювання зернового ринку країнами-імпортерами (с. 343-346, 351-353, 441), однак доцільним для дисертаційного дослідження було б поглиблення вивчення питань, що стосуються світового досвіду підтримання економічної безпеки, адже це покращило б визначення напрямів її посилення для національних товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації.

2. Збагатило б роботу більш детальне дослідження впливу на економічну безпеку підприємств-зерновиробників чинної в Україні системи оподаткування експорту зернових та її можливих змін в ході розвитку процесів ринкової глобалізації.

3. В дисертаційній роботі проведено глибокий аналіз тенденцій розвитку та ефективності виробництва і збуту зерна, використання зернового фонду, показано вплив цінових коливань на економічну безпеку товаровиробників (р. 3). Доцільно було б доповнити такі розрахунки ілюстрацією порівняльної динаміки рентабельності операційної діяльності вітчизняних підприємств у сферах виробництва та переробки зернової сировини.

4. В ході аналізу ресурсного забезпечення товаровиробників зерна з

метою виявлення його потенціалу для посилення їх економічної безпеки доцільно було б узяти до уваги не лише власні ресурси зерновиробників (п. 3.2.), а й більш ґрунтовно дослідити ті, що можуть бути залучені в результаті інтеграції з іншими учасниками ринку, наприклад постійними чи тимчасовими партнерами маркетингово-логістичної інфраструктури.

5. Авторкою розроблено концептуальні засади інноваційної складової стратегії економічної безпеки товаровиробників зерна, що ґрунтуються на методах управління знаннями, які дають змогу адекватно оцінювати й попереджувати загрози й ризики виробництву і збуту зерна (п. 5.1). Додала б ваги таким дослідженням аргументація зростання ринкової вартості підприємства, як цілісної бізнес-системи у якості об'єкта купівлі-продажу, оскільки в стратегіях інноваційного розвитку це є однією із цільових функцій управління.

6. У роботі дається два авторських визначення дефініції «економічна безпека суб'єкта господарювання» – як відображення її сутності (с.96) та як трактування змісту (с.66). Вважаю, що доцільно було зупинитись на одному визначенні, оскільки від чіткості формулювання основних дефініцій, що складають об'єкт дослідження, залежить його логіка і обґрунтованість зроблених висновків. Тим більше, що авторка дотримується у логіці свого дослідження саме того формулювання, яке виведене у позицію «вперше» (с.96).

7. Зміст роботи доцільно було б більш рівномірно розподілити за обсягом між підрозділами. Деякі із підрозділів займають всього 11-13 сторінок (п.1.1,1.2, 5.3), а деякі – містять 30-40 сторінок (пп.2.1, 2.2, 3.2). Крім того, дисертація не позбавлена деяких редакційних огріхів, повторів.

Але загалом висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки результатів дисертаційної роботи Корженівська Н. Л., не применшують її теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальний висновок. Дисертаційну роботу Корженівської Наталії Леонідівни «Економічна безпека товаровиробників зерна в умовах ринкової глобалізації: теорія, методологія, пріоритети» можна визнати завершеним науковим дослідженням, в якому отримано науково-обґрунтовані результати, що відрізняються новизною і мають практичну цінність, та забезпечують вирішення важливої науково-практичної проблеми.

Актуальність, новизна, обґрунтованість основних наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження, а також його значущість

для економічної науки і практики свідчать, що дисертаційна робота повністю відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 і 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами і доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 р. № 656 та документам МОН України щодо докторських дисертацій. Автор роботи – Корженівська Наталія Леонідівна – заслуговує присвоєння наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент
професор кафедри менеджменту, адміністрування
та готельно-ресторанної справи
Хмельницького національного університету
Міністерства освіти і науки України,
доктор економічних наук, професор

В.В. Стадник

Підпис В.В. Стадник підтверджую

Учений секретар

Л.І. Тебляшкіна